

Kappadokia Krallığı'nda "Diarşi" Deneyimi *The Practice "Diarchy" in the Kingdom of Cappadocia*

Sargon BOYACI*

Öz: Bu makale vasalet statüsündeki Kappadokia Krallığı'nın "ikili yönetim" yapısında olan diarşi (δύο βασιλείς) sisteminin krallığın kendi sosyo-politik dinamikleriyle uygulayabilme koşullarını ele almaktadır. MÖ III. yüzyıl itibarıyla Küçük Asya'da kurulan birçok krallık gibi Kappadokia Krallığı da diğer Hellenistik krallıklara benzer şekilde örgütlenmişti. Roma'nın Küçük Asya'daki egemenliği ile vasalet konuma düşen Kappadokia gibi krallıklar, *cliens* olarak nitelendirilerek üst bir otoritenin himayesinde bağımlı hale gelmişti. Bu bilgiler doğrultusunda vasalet bir krallık olan Kappadokia Krallığı'nda Orophernes ile V. Ariarathes'in iki krallı (δύο βασιλείς) yönetiminin işlevselliği ele alınacaktır. Makalede iki krallı (ἀρχαγέται) sistemi istikrarlı bir şekilde deneyimleyen Sparta Devleti temel alınacaktır. Bu doğrultuda diarşi yönetim şeklinin dayandığı sosyo-politik örgütlenme, kentleşme, mythos-tanrısal anlatı ve devlet kurumsallığı saptanarak Kappadokia Krallığı'ndaki toplumsal ve siyasi dinamiklerle karşılaştırılacaktır. İlaveten jeopolitik açıdan Roma'nın diğer vasalet müttefikleri olan Tarkondimotai ve Galatia krallıklarının kent-krallık koordinasyon yapıları da göz önünde bulundurularak diarşi yönetim fikriyatının Kappadokia Krallığı'ndaki pratik karşılığı ortaya çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kappadokia • Diarşi (δύο βασιλείς) • Vasal • Roma • Orophernes • V. Ariarathes

Abstract: This article analyses the conditions for the implementation of the diarchy (δύο βασιλείς) system in a "dual ruling" structure of the vassal kingdom of Cappadocia, within its own socio-political dynamics. Like many other kingdoms established in Asia Minor, the Kingdom of Cappadocia was organised similarly to other Hellenistic kingdoms by the III century BC onwards. Kingdoms such as Cappadocia, which became vassals with the Roman rule in Asia Minor, were characterised as *cliens* and became dependent under the supreme authority. In the light of this information, the functionality of the two-king (δύο βασιλείς) rule of Orophernes and Ariarathes V in the Kingdom of Cappadocia, a vassal kingdom, will be discussed. The article will be based on the State of Sparta, which consistently experienced the two-king system (ἀρχαγέται). Accordingly, the socio-political organisation, urbanisation, mythos-divine narrative and state institutionalism on which the diarchy form of government was based will be identified and compared with the social and political dynamics in the Kingdom of Cappadocia. In addition, the city-kingdom coordination structures of Tarkondimotai and Galatia, the other vassal allies of Rome in geopolitical terms, will be taken into consideration and the practical equivalent of the idea of diarchy in the Kingdom of Cappadocia will be revealed.

Keywords: Cappadocia • Diarchy (δύο βασιλείς) • Clients • Rome • Orophernes • Ariarathes V.

Kappadokia, Küçük Asya'nın iç ve orta kesimlerinde Hellenistik Dönem'de oluşan otorite boşluğuyla birlikte MÖ 255 civarlarında bağımsız bir krallık olarak tarih sahnesine çıkmıştı¹. Kappadokia Krallığı'nın siyasi açıdan etkinlik sürecinin ise II. Ariaramnes'in oğlu III. Ariarathes ile başladığı bilinmek-

* Doktorant, Akdeniz Üniversitesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya. 0000-0002-9994-6685
sargonboyaci@hotmail.com

Makale Türü: Araştırma | Geliş Tarihi: 07/03/2023 | Kabul Tarihi: 15/05/2023; Boyacı S. 2023, "Kappadokia Krallığı'nda "Diarşi" Deneyimi". *Cedrus* XI, 105-123.

¹ Diod. XXXI. 19. 4.

tedir. Pers kökenli² bir hanedanlık olan Ariarathesler, hem siyasi hem de kültürel anlamda Hellenistik krallıklara benzer bir yapıda örgütlenmişlerdi³. Kappadokia Krallığı hem mevcut yönetimini muhafaza etmek hem de dış politikada söz sahibi olabilmek için siyasi evliliği stratejik araç olarak belirlemiştir. Bilhassa komşu krallıkların saldırısı, emperyalist paylaşımında krallığa yönelik nüfuz girişimi, iç politikadaki idari, ekonomik ve askeri yetersizlik onu evlilik politikasına itmişti⁴. Bunun somut yansıması ise bölgenin önemli güçlerinden Seleukos kralı II. Antiokhos Theos'un kızı Stratonike ile III. Ariarathes'in evlendirilmesiyle kurulan ittifaktı⁵.

Kappadokia Krallığı'na yönelik dış müdahaleler ise Roma Cumhuriyeti'nin Küçük Asya'da söz sahibi olmasıyla başlamıştı. Magnesia Muharebesi'nde Roma'nın düşmanı kral III. Antiokhos'u desteklemesine rağmen, Roma'nın zaferi sonrası Küçük Asya'daki diğer Hellenistik krallıklara nazaran Roma nezdinde farklı bir konuma erişecekti⁶. Bu gelişmeler ise dönemin Roma *consul*'ü Manlius Vulso, delege ekibi "*decem legati*" ve Pergamon kralı II. Eumenes'in politikaları aracılığıyla gerçekleşecekti⁷. Galatlara karşı şartlar⁸ sunularak önce 600 *talanta* karşılığında IV. Ariarathes affedilmişti. Lakin sonrasında IV. Ariarathes'in, kızı Stratonike'yi Pergamon kralı II. Eumenes ile nişanlamasından kaynaklı akraba ve servet ilişkisi doğmuş, bunun sonucunda ise 300 *talanta* tazminat ile sonuçlandırılarak⁹ Kappadokia, Roma'nın dostu (*amicus*) ilan edilmiştir¹⁰.

Konumuz itibarıyla değineceğimiz krallık rejimindeki siyasi kriz ise MÖ 163-157¹¹ arası döneme

Fig. 1. Kral V. Ariarathes Sikkesi (BMC Galatia, no. 5, 354)

² Babyloniahlar'ın ve Asur Ticaret Kolonileri'nin Kappadokia Bölgesi'ne uyguladıkları nüfuz politikasına benzer şekilde Persler de Anadolu'yu fethettiklerinde Kappadokia'ya nüfuz etmişlerdi. Özellikle Kappadokia'nın idaresi konusunda Pers satrapları yerel aristokrazi ile iş birliğine girmiştir. Bu durum Persli soylular ve Kappadokialı aristokratlar arasında evlilik ilişkisini doğurmuştur: Sevin 1982, 268-277; Cohen 1995, 16; Henzel 2008, 27; Koyuncu 2015, 455; Michels 2017, 41-56.

³ Seleukos Krallığını örnek alan hanedanlığın saray dili Hellence idi. İktidarda olan krallar özellikle *eusebes* (dindar), *philopator* (baba sever), *philometor* (anne sever) veya *ktistes* (kurucu) gibi unvanları kullanmaktaydı. Ariarathes Hanedanlığı'yla birlikte darp edilen sikkelerin arka yüzlerindeki Hellen tanrıları bu kültürel entegrasyonun göstergesiydi: Simonetta 1961, 12; White 1984, 40; Spidel 2019, 120.

⁴ Soslu 2017, 12.

⁵ Diod. XXXI. 19.

⁶ Str. XII. 2. 11.

⁷ Liv. XXXVIII. 48. 8: daha detaylı bilgi için Grainger 1995, 24-39; Arslan 2000, 96-113.

⁸ Küçük Asya düzenlemeleri süresince Manlius Vulso, bölgeyi terk etmeden önce delegeleri *decem legati* ile Galat şefleri arasında görüşme düzenleyip Galatların yağma alışkanlıklarını bırakmalarını, sınır komşuları olan bilhassa Pergamon Krallığı ile iyi geçinmelerini ve bölgedeki sükûneti korumalarını istemiştir: Liv. XXXVIII. 40.

⁹ Pol. XXI. 45. 1.

¹⁰ Liv. XXXVIII. 39.

¹¹ Simonetta, incelediği birçok Kappadokia sikkesi kapsamında; V. Ariarathes ve Orophernes'in birlikte hem iktidarda hem de ihtilafa oldukları süreçleri tarihlemeye çalışmıştır. Polyibios bir pasajında V. Ariarathes'in, Sextus Iulius Caesar ve Lucius Aurelius Orestes'in *consul* olduğu 157 yılında Roma'da olduğunu belirtirken bir diğer pasajında; V. Ariarathes'in

denk gelmektedir. Kappadokia Krallığı'nın dağınık ve esnek otorite yapısı ikinci yüzyıldaki iç siyasette ve emperyalist paylaşımında belirleyici olacaktı. Bu ilişkilerin Roma etkisi altında Kappadokia'nın idari yapısına nasıl yansıdığı asıl konudur. Çünkü Kappadokia Krallığı vasal bir krallık olarak Roma'yı askerî¹² ve maddî¹³ olarak desteklemekle yükümlüydü. IV. Ariarathes'in MÖ 163'teki ölümünden sonra başa geçen oğlu V. Ariarathes *Eusebes Philopator* ile tahtta hak iddia eden kraliçe Antiokhis'in oğlu Orophernes Nikephoros arasındaki siyasi gerilim krallık idaresinde krize sebep olmuştu. Üvey kardeşler V. Ariarathes ve Orophernes'in ideolojik ve stratejik farklılıkları, izledikleri siyasette kutuplaşmaya ve uzlaşmamaya neden olacaktı. İki tarafın tek tek konumlarını ve politikalarını incelediğimizde, V. Ariarathes açısından kendisinin Roma ile olan ilişkisinin farklı bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Livius'a göre (şayet bahsettiği V. Ariarathes ise)¹⁴ babası tarafından Roma toplumuna ve örflerine uyum sağlaması adına eğitim alması için Roma'ya gönderilmişti¹⁵. Roma tedarisatında yetişen V. Ariarathes bunun sonunda sahip olduğu kültürel ve ideolojik bağları diplomasıyla de pekiştirmişti. Buna karşın Diodoros'un bahsettiği Ariarathes'in V. Ariarathes olması daha yüksek bir ihtimaldi. Zira V. Ariarathes'in Atina'daki kuzeni II. Attalos ile aynı dönemde eğitim görüp iyi ilişki kurması ve kendisini felsefeye adanarak¹⁶ Kappadokia'da Hellen kültürünün yayılmasında öncülük etmesi¹⁷ ve aynı zamanda Roma ile dostluk ve müttefiklik ilişkisi kurması bunun göstergesiydi¹⁸. Siyaseten ilk sınavı ise Galatlar ve Syria meseleleri olmuştu. Galatların V. Ariarathes'i saldırgan politikaları yüzünden Roma'ya şikâyet etmelerine rağmen o, stratejik bir diplomasi başarısı sergileyerek; tahtını kaybetme pahasına kral Demetrios'un dostluğunu ve kız kardeşi Laodike ile evlenmeyi reddetmiş ve Syria'ya yönelik asker temin etme sözü vererek Roma'ya karşı iyi niyetini (εὐνοία) ve fedakarlığını (προαίρεσις) kanıtladıktan¹⁹ sonra müttefiklik ilişkisini pekiştirmek amacıyla *senatus*'a elçilerini göndermişti²⁰. Dış politikada göz boyama siyaseti izlemeyi sürdürerek 10.000 altın değerinde çelengi elçileri aracılığıyla Romalılara bahşetmişti²¹. İç politikada ise dengeli bir tutum sergileyen V. Ariarathes, iktidarı devraldıktan sonra ilk iş babasına görkemli bir cenaze töreni düzenleyerek halk tabanının da sevgisini kazanmış, idari mevkilere yakın dostlarını atayarak ve diğer mev-

thes'in tekrardan mutlak iktidara gelmesinin, 159 yılında II. Eumenes yerine Pergamon Krallığı'nda tahta gelen II. Attalos'un yardımıyla gerçekleştiğini belirtmişti. Bu doğrultuda V. Ariarathes ve Orophernes'in arasındaki ihtilaf yılları 159 ve öncesi gerçekleşen bir süreçti. Daha detaylı bilgi için bk. Simonetta 1961, 25-28.

¹² Kappadokia'nın Roma'ya verdiği vergiler için bk. Cic. *Leg. Man.* 5. 3-5; ayrıca bk. Pastor 2008, 55 dn. 42.

¹³ Kappadokia'nın Roma'ya asker ve hububat desteği için bk. Plut. *Luc.* 17. 1; App. *Mithr.* 80.

¹⁴ Livius'un daha önceki süreçte Antiokhis tarafından Roma'ya yollanan, eski ismi öz annesi kraliçe tarafından Ariarathes olarak değiştirilen Mithradates ile karıştırma ihtimali yüksekti. Bilhassa Atina'da eğitim gördüğü antik kaynaklarda aktarılmaktadır: Koyuncu 2015, 60.

¹⁵ Liv. XLII. 19.

¹⁶ Bahsi geçen V. Ariarathes'in Atina'da iken Karneades gibi filozoflarla yakın ilişki içinde olduğunu öğrenmekteyiz: Diog. Laert. IV. 65.

¹⁷ Tahta geçen V. Ariarathes ve eşi Nysa, Atina'da Dionysia sanatçıları tarafından hami olarak onurlandırılmıştır. *OGIS* 352; Bununla birlikte, bir *amphora*'da V. Ariarathes'in Atina'da *Panathenaia* şenliklerinin düzenleyicisi olduğu belirtilmektedir. Palagia 2014, 34 dn. 11 Fig. 1; ayrıca McGing 1986, 72-73; Michels 2009, 130-139.

¹⁸ Diod. XXXI. 19. 8.

¹⁹ Pol. XXXI. 8.

²⁰ Pol. XXXI. 3.

²¹ Pol. XXXII. 1; Diod. XXXI. 28.

kilerde görev alan diğer kişilere de özen gösterici bir tutum sergileyerek meşruiyetini kanıtlamıştı²².

Fig. 2. Kral Orophernes'in Nikephoros (Muzaffer) Epietli Sikkesi (BMC Galatia, no. 5, 354)

Orophernes'in genel politikalarını incelediğimizde ise daha farklı bir tutum sergilediğini anlamaktayız. İonia'da eğitim göyerek İon kültüründe yetişen Orophernes, özellikle Priene ve Seleukos Kralı Demetrios'tan destek görüyordu. Kral Demetrios, V. Ariarathes'i yaptığı darbeyle tahtan indirmiş ve kardeşi olan Orophernes'i 1.000 *talanta* karşılığında tahta geçirmişti²³. Kısa bir dönem krallık idaresinde yer alan Orophernes'in iktidarda kaldığı süre MÖ 159-157²⁴ arasına tarihlen-

mekle birlikte, V. Ariarathes adına 159 yılında darp edilen sikkelerde "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΕΥΣ" lejantındaki yasal *basileus* unvanından dolayı bu süreç B. Simonetta tarafından 161-159 arasına tarihlenmektedir²⁵.

Orophernes'in kral olduğu dönemdeki iç siyasetini yine Polybios ve Diodoros'tan öğrenmekteyiz. Bu bilgiler ışığında Orophernes'in iktidarda olduğu süre zarfında bir nevi "Kleptokrasi rejimi"²⁶ inşa ettiği anlaşılmaktadır. Polybios, Orophernes'in iktidarda kaldığı kısa süreçte memleketin geleneklerini hiçe sayarak muhtemelen İonia'da yetişmesinden kaynaklı oranın keyfe düşkün, savurgan ve hayasız alışkanlıklarını²⁷ Kappadokia'ya entegre ettiği yönünde beyanda bulunur²⁸. Diodoros ise bu özelliklere ek olarak bilhassa Orophernes'in hem iç hem de dış siyasetteki mali politikalarına değinir. Pasajlarda aktarılanlar doğrultusunda Orophernes'in zaaflarından birinin servet düşkünlüğü olduğunu öğrenmekteyiz. Bu karakteri ise genel politikalarını şekillendirmekteydi. Orophernes'in iktidarı aldıktan sonra halka ve yerel aristokrasiye yönelik hayırsever ve insancıl bir tutum yerine ağır vergi ve soygun düzeni inşa ettiğini görmekteyiz. Bu talan sonucu elde ettiği meblağın 50 *talanta*'sını elçisi Timotheos'a bahşetmiş, 70 *talanta*'yı Demetrios'un krallığına vererek aynı zamanda taahhüt ettiği 600 *talanta*'nın 400'ünü de ilk aşamada teslim etmiştir. Aynı şekilde nefretini kazandığı halktan ve yerel aristokrasiden topladığı meblağları krallık kasasına (εις τὸ βασιλικόν) aktarmış, 400 *talanta*'yı ise ileriki süreçte olası kötü şartlara önlem amaçlı Priene kentine emanet olarak bırakmıştı²⁹. Ek

²² Diod. XXXI.21.

²³ App. Syr. 47.

²⁴ Cook *et al.* 1936, 8. 551; Baydur 1970, 95.

²⁵ Simonetta 1961, 15.

²⁶ Hellencede çalmak, hırsızlık yapmak ve el koymak anlamındaki κλέπτειν fiili ve güç, iktidar anlamındaki κράτος kelimesinin bir araya gelmesiyle tanımlanan *kleptokratia* yönetimi, bir devlette iktidarı ele geçiren bir ailenin ya da siyasal veya dini grubun devlet kaynaklarını sistematik talan ederek kurduğu yolsuz ve hukuksuz hırsızlar yönetimini tanımlamaktadır.

²⁷ Polybios (XXXI. 11), İonia kimliğini savurganlık, müsriflik gibi anlamlara gelen ἀσωτία kelimesiyle ve sanatçı, zanaatkar anlamına gelen aynı zamanda suni, yapay, düzenbaz anlamındaki τεχνίτης kelimesi ile nitelemiştir. Orophernes'in İonia'da büyümesini göz önünde bulundurarak muhtemelen İon Helenizm'ini benimsediği yozlaşmış alışkanlıklara yönelik polemik yapması da olasıdır. İki kralın Hellenistik özelliklerine ilişkin daha detaylı bilgi için; Baydur 1970, 95; Tekin 2007, 164-171; Michels 2009, 125-139; Erkiletioğlu 2019, 95.

²⁸ Pol. XXXI. 11.

²⁹ Diod. XXXI. 32: Ὅτι Ὀροφέρνης τὸν ἀδελφὸν Ἀριαράθην ἐκβαλὼν τῆς ἀρχῆς τοῦ μὲν νουνεχῶς ἕκαστα διοικεῖν καὶ ταῖς εὐεργεσίαις καὶ φιλανθρωπιαῖς ἐκκαλεῖσθαι τὰ πλήθη πρὸς εὐνοίαν πλείστον ὅσον ἀπέσχεν. Ἀργυρολογῶν δὲ

olarak Diodoros Orophernes'in askerlerine ödeme yapmadığı için çıkacak isyandan çekindiğini ve Ariadne Dağı'nın eteklerinde yer alan Zeus Polioukhos Tapınağını yağmalayarak soygundan elde edilen ganimetle askerlerine ödeme yaptığını aktarır³⁰.

Özellikle Orophernes'in Priene'de diktirdiği Athena Polias heykelinden de kente verdiği önemi anlayabilmekteyiz³¹. Diodoros da bizzat "beklenmeyen talihsizliğe" vurgu yaparak Orophernes'in 400 *talanta*'yı Prienelilere emanet ettiğini belirtmektedir. Muhtemelen kurduğu talan düzeninin Kappadokia halkında nefret uyandırdığını anlayan Orophernes, bu yönde bir mali güvence hamlesi yapmıştır. Diodoros eserinde Prienelere verilen bu para için παρατίθημι fiilini kullanmıştır. Bu, herhangi bir taşınabilir mülkü emanet etmek anlamına gelmekle birlikte bankacılık işlemlerinde mevduat için kullanılan παρακατατίθημι ile de anlam olarak paraleldir. Polybios ise doğrudan emanet, rehin ve taşınır mevduat anlamına gelen παραθήκη³² isim formunu kullanmıştır. Priene ve V. Ariarathes arasındaki ihtilafa yönelik olan yazıtın IV. satırında Orophernes'in parayı doğrudan Athena Polias Tapınağı'na (έν τῷ ἱερῷ τ[ῆ]ς Ἀ[θηναῖ]ας) mevduat olarak yatırdığı yazmaktadır³³. Buradan paranın faizle işletilme ihtimali olduğu çıkarımı da yapılabilir. Lakin tüm bilgilerin yanında,

καὶ πολλοὺς ἐπαναιρούμενος πεντήκοντα μὲν τάλαντοις ἐστεφάνωσε Τιμόθεον, ἑβδομήκοντα δὲ τάλαντοις Δημήτριον τὸν βασιλέα, καὶ χωρὶς τούτων ἑξακόσια τάλαντα ... Προσεπαγγελάμενος καὶ τὰ λοιπὰ τετρακόσια δώσειν ἐν ἐτέρῳ καιρῷ. Ὁρῶν δὲ τοὺς Καππάδοκας ἀλλοτρίως διακειμένους ἐνήρξατο πάντας ἀργυρολογεῖν καὶ τὰς οὐσίας τῶν ἐπιφανεστάτων εἰς τὸ βασιλικὸν ἀναλαμβάνειν. Ἄθροίσας δὲ χρημάτων πλῆθος τετρακόσια τάλαντα παρέθετο Πριηνεῦσι πρὸς τὰ τῆς τύχης παράλογα. Ἄπερ ὕστερον ἀπέδωκαν. "Orophernes kardeşi Ariarathes'i iktidardan indirdikten sonra, akliselim bir şekilde her bir şeyi yönetmekten ve halk nezdinde itibarına yönelik hayırsevlikleriyle ve insan sevgisiyle anılmaktan daha da uzaklaştı, öte yandan zorla haraç toplayarak birçok kişiyi soyup soğana çevirerek 50 talanta'yı Timoteos'a bahsetti, 70 talanta'yı ise Demetrios'un krallığına; bunların dışında ise 600 talanta taahhüdünde bulunarak geriye kalan 400 talanta'yı başka bir fırsatta verdi. Kappadokialıların takındığı kötü tutumunu göz önünde bulundurarak hepsinden para toplamaya ve en meşhur kişilerden mal varlıklarını krallık kasasına kazandırmaya başladı. Yüksek meblağlar topladıktan sonra talihin alışlagelmemiş durumuna karşı 400 talanta'yı Prienelilere emanet olarak bıraktı. Sonrasında (Prieneliler) bunları geri verdiler".

³⁰ Diod. XXXI. 31, 34.

³¹ Orophernes'e ait olduğu düşünülen mektupta, Priene'ye 3000 *Aleksandria drahkması* değerinde bir heykel bahşildiğini görmekteyiz: *I.Priene* 25, 308; *SEG I*, 438. Yüklü bir paraya sahip olan Orophernes muhtemelen tapınaktaki Athena Polias heykelini diktirmişti. Buna ek olarak 1870 yılında Athena Polias Tapınağı'ndaki heykel büstünün altında Orophernes'e ait 6 adet sikke ele geçmiştir (Simonetta 1961, 25).

³² Παραθήκη teriminin bankacılık işlemiyle ilgili olup olmadığı net değildir. Helencede banka mevduatları için en yaygın παρακαταθήκη terimi kullanılmakla birlikte, nadir olarak παραθήκη ve θέμα terimleri de kullanılmaktaydı. Παρακαταθήκη'nin Hellen dünyasında normal bir mevduat terimi olarak kullanıldığı düşünüldükten παραθήκη ise Hellenistik ve Roma dönemlerinde yaygın bir terim olarak belirlemekteydi: Laum 1924, 68-82; Hellebrand 1949, 1186; Talamanca 1990, 551; Spina 2015, 244-245. Emanet mevduat olarak kabul edilen παραθήκη kamuya ait ve özel bankalardan ziyade tapınak bankalarına bırakıldığı için emanet hesabın güvenliği ve teminatı düşük faiz oranında belirlenmekteydi. Daha detaylı bilgi için bk. Ruiz 1928, 58; Hellebrand 1946, 1195; Bogaert 1968, 254.

³³ Kırık olan kısımdaki fiil ise Welles tarafından παρακατέθετο (παρακατατίθεμαι) Blümel ve Merkelbach tarafından ise παρέθετο (παρατίθημι) olarak tamamlanmıştır: *OGIS* 351b; *I.Priene* 39b. Welles ise mevduat yatırma işlemi παρακατέθετο olarak tamamlasa da tapınak bankalarına yatırılan mevduatlar için παρακατατίθεμαι değil Diodoros'un kullandığı gibi παρατίθημι fiilini kullanmak daha doğrudur. Bu sebeple kırık olan kısmın III. singular aoristium formda παρέθετο olarak tamamlanması uygun görünmektedir: Welles 1974, 255-259.

Polybios olaylara dair son cümlesinde Prienelilerin umutla aldıkları bu meblağı kullanamadan Orophernes'e geri ödediklerini belirtmektedir. Bilhassa bu emanet paradan fayda sağlamayı umut etmesine rağmen kent bir taraftan da V. Ariarathes'in baskısına maruz kalmıştı³⁴.

Tahtta hak iddia eden iki prensin iç ve dış politikalarına yönelik bu bilgiler çerçevesinde, krallık tahtından kovulan V. Ariarathes bir süre kuzeni Pergamon kralı II. Attalos'un yanına sığındıktan sonra onun desteğiyle hakkını *senatus*'ta aramak için Roma'ya geldiğinde, Demetrios ve Orophernes de *senatus*'a gönderdikleri elçiler vasıtasıyla karşı hamlede bulunmuştu³⁵. İki prensin siyasi ihtilafına yönelik çözüm ise bilhassa Roma tarafından sağlanmaya çalışılmıştır. Appianos'a göre Romalıların da çıkarları doğrultusunda iki kardeşin krallığı birlikte idare etmesi uygun bir çözümdü³⁶. Bu doğrultuda Kappadokia Krallığı'nın bölünmesini engellemek adına, V. Ariarathes ve Orophernes'in dahil olacağı ikili bir yönetim olan "diarşi" (δύο βασιλείς) amaçlanmaktaydı. Bu hamlenin ise iki farklı amaç taşıdığı düşünülmektedir. İlki, iki prensin de iktidar ortağı olarak kral II. Attalos ve kral Demetrios'un etkisinden bağımsız; Roma tarafından desteklenmekten tatmin olacakları siyasi bir zemin yaratmaktı. Diğeri ise iki presten birini koruyan Roma'daki *senatores*'in iki kral üzerinden kazançlı bir politika izleyebilecek olmalarıydı. Nihayetinde prenslerin müşterek yönetimi Kappadokia'nın uyum içinde olmasını sağlayabilirdi³⁷. Kappadokia'da uygulanmaya çalışılan diarşi yönetimi ise Romalıların ne özgürlük sevdalarından ne de monarşi karşıtı görüşlerinden kaynaklanmaktaydı. Bilhassa L. B. Pastor'un belirttiği üzere bu tercih onların bu yönetim tarzını politik olarak doğru bulmaları ile bağlantılıydı³⁸.

Antik kaynak verileri her ne kadar V. Ariarathes'in Orophernes'e nazaran Roma nezdinde daha imtiyazlı bir konumda olduğunu gösterse de Roma siyasetindeki hizip açısından durum dengeli sayılmaktaydı. E. Badian'ın Polybios'un pasajlarından yaptığı çıkarım doğrultusunda; zamanında Roma'da *persona non grata* (istenmeyen kişi) olarak rehin tutulan Demetrios, ünlü Scipiones ve Aemilii aileleri sayesinde krallık tahtına oturmak için Roma'dan kaçabilmişti³⁹. Buradan yola çıkıp Roma siyasetinde Demetrios'un destekçileri olduğunu kabul edersek Orophernes'in de büyük bir destek gördüğünü kabul etmek makul bir önerme olacaktır.

Mevcut belgeler doğrultusunda iki taraf arasında iç savaş yaşandığı; özellikle bu süreçte Priene'nin önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Daha önceden belirttiğimiz üzere Orophernes'in Priene ile olan mali ilişkisi V. Ariarathes'in kente yönelik yapacağı hamleleri de etkilemişti. Polybios'un anlattıklarına göre V. Ariarathes, Orophernes'i krallıktan kovduktan sonra onun Priene kentine teslim ettiği 400 *talanta* meblağı krallığa ait olduğu gerekçesiyle geri talep etmişti. Priene kenti ise

³⁴ Pol. XXXIII. 6: Πριηνεῖς μὲν μεγάλας ἔχοντες ἐλπίδας ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν χρημάτων τοῖς ἐναντίοις ἐνεκύρησαν: τῷ μὲν γὰρ Ὀροφέρνηι τὴν παραθήκην ἀπέδωκαν, ὑπὸ δὲ τοῦ βασιλέως Ἀριαράθου ἰκαναῖς τισὶ βλάβαις περιέπεσον ἀδικῶς διὰ τὴν παραθήκην. "Prieneliler büyük beklentiler içinde yüklü meblağa sahip olmalarına rağmen elverişsiz koşullarla karşı karşıya kaldılar, zira bir taraftan Orophernes'e mevduatı geri ödediler, öte taraftan da kral Ariarathes tarafından mevduat yüzünden haksız şekilde (mevduatın) eşdeğeri ölçüsünde bazı zararlara maruz bırakıldılar".

³⁵ Pol. XXXII. 10.

³⁶ App. Syr. 47: καὶ Ῥωμαῖοις ἐδόκει μὲν, ὡς ἀδελφούς, Ἀριαράθην καὶ Ὀλοφέρνην βασιλεύειν ὁμοῦ. "Romalılar için kardeş olarak Ariarathes ve Orophernes'in krallığı birlikte idare etmeleri uygundu".

³⁷ Pastor 2008, 48.

³⁸ Pastor 2008, 55.

³⁹ Badian 1958, 108.

Orophernes yaşadığı sürece bu parayı herhangi bir kimseye vermeyeceğine dair net bir tavır sergilemişti. Polybios'un da etik açıdan doğru bulduğu bu tavır, birçok kesim nezdinde de haklı görülerek V. Ariarathes'in bu tutumu kanunsuzluk olarak görülmüştü⁴⁰. Bu olaylar akabinde V. Ariarathes'in müttefiki Pergamon kralı II. Attalos, Priene ile olan şahsi ihtilafını da kullanarak onu kente savaş açmaya teşvik etmişti. Kuşatma sonucunda kentteki birçok insan ve yük hayvanı katledilmiş ve birçok yapı harap olmuştu⁴¹. Polybios'un aktardıklarına ek olarak daha önce bahsettiğimiz *senatus consultum*'da bizzat V. Ariarathes'in kenti kuşattığı, birçok kişinin mallarını yağmaladığı ve hem şahsi hem kamu kölelerini ele geçirdiği belirtilmektedir. Tüm bu gelişmelere rağmen Roma para konusunda Orophernes'i haklı bularak uzlaşa sağlamıştır⁴². Roma'nın, aleyhindeki bu kararına rağmen V. Ariarathes'in riayet göstermesi sadece pragmatist bir tutum aldığının değil aynı zamanda ölene kadar sadık bir *philoromaioi* (Roma sever) olacağının göstergesiydi.

159 yılı sonrası ise iktidar ortağı Orophernes tasfiye edilerek Syria'ya sürgün gitmiş ve Romalıların uygulamak istediği alternatif yönetim istikrarlı olamamıştı. Peki temelde bir monarşi olan Kappadokia Krallığı'nda diarşi (δύο βασιλείς)⁴³ yönetimi neden başarısız olmuştu? Bu soruyu ise Kappadokia'daki iktidar, kültürel yapı ve sosyo-politik dinamiklerle açıklamak temel amaç olacaktır. Romalıların Kappadokia'da gerçekleşmesini tahayyül ettikleri idare biçimi; *senatus*'ta iki *consul*'ün yürütmede olduğu *res publica*'yı akla getirirse de bu yönetim daha çok Sparta'da iki kralın birlikte idare ettiği "ἀρχαγέται" a yakındı. Çünkü Roma Cumhuriyet sisteminde *consul*'ler senatörler tarafından oy birliği ile yıllık olarak göreve seçilirlerdi. Diarşi, Roma'nın Augustus döneminde Latin koloni kentlerinde uyguladığı *duumviratus* makamından da uzak bir yönetimdi. Çünkü *duumviratus* makamı da Roma'nın diğer *ius Italicum* statüsündeki *colonia/municipium* kentleri gibi belli bir tüzüğe bağlı olarak (bk. *Lex Coloniae Genetivae Iuliae*) birer yıllık atama sistemiyle; idari, adli, mali, askeri, dini faaliyetlerinin yanında imar ve bayındırlık alanları gibi yükümlülükleri de kapsayan bir memuriyetti⁴⁴.

⁴⁰ Pol. XXXIII. 1-9: ὅτι κατὰ τοὺς καιροὺς τούτους καὶ Πριηνεῖς ἐνέπεσον παραλόγῳ συμφορᾷ. [2] δεξάμενοι γὰρ παρ' Ὀροφέρνηους, ὅτ' ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς, ἐν παραθήκῃ τετρακόσια τάλαντα ἀπητοῦντο κατὰ τοὺς ἐξῆς χρόνους ὑπ' Ἀριαράθου [3], ὅτε μετέλαβε τὴν ἀρχήν. οἱ μὲν οὖν Πριηνεῖς, ὡς ἔμοι δοκεῖν, ὀρθῶς ἴσταντο, φάσκοντες μηδεὶ προήσεσθαι τὰ χρήματα ζώντος Ὀροφέρνηους πλὴν αὐτῷ τῷ παραθεμένῳ: [4] ὁ δ' Ἀριαράθης πολλοῖς ἐδόκει παραπίπτειν τοῦ καθήκοντος, ἀπαιτῶν τὴν ἀλλοτρίαν παραθήκην. [5] οὐ μὴν ἄλλ' ἕως μὲν τούτου τάχ' ἂν τις ἔχοι συγγνώμην αὐτῷ καταπειράζοντι τῷ δοκεῖν τῆς ἐκείνου βασιλείας εἶναι τὰ χρήματα: "Bu kaçınılmaz durumdan dolayı Prieneliler beklenmedik koşullarla karşı karşıya kaldılar. Zira iktidarı aldığı sırada Orophernes'ten 400 talanta emanet mevduatı kabul ettikleri için sonraki süreçlerde iktidarı ele geçiren Ariarathes tarafından geri ödenmesi talep edildi. Prieneliler bu sebeple fikrimce uygun bir şekilde tavır aldılar, Orophernes hayatta olduğu için parayı, onu teslim eden şahıs haricinde kimseye göndermeyeceklerini bildirdiler: Ariarathes ise başkasına ait emanet mevduatı geri talep etmesi sebebiyle birçok kişiye doğru yoldan sapsmış gözüküyordu. Kendileri ise tam tersi şimdiye kadar muhtemelen ödeneğin sahibi kimse, paranın o kralın kendisine ait olduğu kanısındaydılar".

⁴¹ Pol. XXXIII. 1-9.

⁴² I.Priene 39b; OGIS 351b.

⁴³ "Diarşi" olarak adlandırdığımız kavram Hellen edebi ve epigrafik kaynaklarında bir siyasi rejim olarak tanımlanmamakta ve Liddell Scott-Jones Greek-English Lexicon'da yer almamaktadır. Kavram monarkhia'nın karşılığı olarak διαρχία şeklinde Hristiyan yazarlar tarafından kullanılmış (Kırş. Lampe 1961, s.v. διαρχία) ve günümüze intikal etmiştir. Bu sebeple "iki kralın" yürütmede olduğu Kappadokia diarşi yönetimini tanımlarken "δύο βασιλείς" kavramını vurgulamak doğru görünmektedir.

⁴⁴ *Duumviratus* makamı ile ilgili daha detaylı bilgi için bk. Takmer & Kaşka 2018, 825-861.

Sparta ise her ne kadar Roma gibi oligarşik cumhuriyet görüntüsü verse de burada kurumlar vasıtasıyla aristokrat sınıfın siyasi etkinliği engellenmişti. Krallar ise seçimle başa gelmeksizin yasama organlarıyla frenlenen “anayasal monarşi” diye tanımlayabileceğimiz bir mekanizmaya tabi idi. Antikitede diarşi yönetiminin işlevselliğini kurumsal açıdan değerlendirebileceğimiz en iyi örnek olduğu için Sparta temel referansımız olacaktır. Diarşi yönetiminin yapısını tartışmadan önce Kappadokia Krallığı’nın nasıl bir idari mekanizmaya sahip olduğunu görebilmek için ise sosyo-politik dinamikleri incelemek faydalı olacaktır.

Edebi kaynaklardan öğrenebildiğimiz kadarıyla bölgesel idarenin mutlak bir şekilde hanedan sınıfının inisiyatifinde olmadığını görmekteyiz. Kappadokia’da bölgesel ve iktidara ilişkin teşkilatlanma dini ve laik otoriteler olan kraliyet hanedanı, yerel aristokrasi ve ruhban sınıfı arasında dağılmaktaydı⁴⁵. Bu hiyerarşik dengede hanedanlık temsili olarak öndeydi⁴⁶. Dini gruplardan rahip ve tapınak şefleri Kappadokia kült merkezlerinden Komana gibi bölgelerde hâkimken, laik otorite olan toprak sahibi soylular ve hanedan sınıfı, krallığın geriye kalan birçok bölgesinde nüfuzunu sürdürmekteydi⁴⁷. Strabon, Romalıların III. Antiokhos’a karşı zafer kazandıktan sonra genelde *amicus et socius* statüsünü sadece krallara bahşederken bu onuru Kappadokia Krallığı’na ve halkına (τῶ ἔθνῳ κοινῆ) bahşettiğinden bahsetmektedir⁴⁸. Şayet bahsi geçen “halk” yerel aristokrasi ise bu onun otoritesinin varlığını kanıtlamaktaydı⁴⁹. Söz konusu yerel aristokrasi, Strabon’a göre idari düzeni Kappadokia’yı on bölgeye (*strategia*) ayırarak belirlemişti. Bu bölgeler; Melitene, Kataonia, Tyanitis, Garsauria, Laviansene, Sargarausene, Saravene, Khammanene, Morimene, Kilikia ve Kilikia Trakheia idi. Her bir bölge toprak sahibi aristokratlar içerisinde belirlenen bir *strategos* tarafından idare edilmekteydi. Ariarathes Hanedanlığı bu sınıf ile uzlaşma içinde idarede yer almaktaydı⁵⁰. Iustinus ise Kappadokia Krallığı’nın iç meselelerine değinirken *populus* (halk) olarak değindiği zümreyi vurgular⁵¹. B. Pastor’a göre *populus* olarak adlandırılan bu imtiyazlı zümre aynı zamanda idari vasfa sahip olarak antlaşmalara imza atmak durumundaydı⁵². Benzer şekilde O. Gabelko’ya göre de Kappadokia aristokratları sadece ciddi kritik durumlardaki hanedanlık krizlerinde ara bulucu görev üstlenmekteydiler⁵³. Her ne kadar yerel aristokrasinin siyasi ve diplomatik ilişkilerde temsil hakkına sahip olduğu yönünde görüş belirtilse de bu durumun sadece kral seçmekten öteye gitmeyeceğini öne sürebiliriz.

Bu bilgiler doğrultusunda Kappadokia Krallığı’nın idaresinde dağınık kuvvetlerden söz edebiliriz. Yerel aristokrasinin kendisine ait bölge dışında, kendi denetiminde bir tebaa ve muhtemelen kalelere ve Polybios’tan öğrendiğimiz kadarıyla kolluk kuvvete sahip olduğunu öngörebiliriz⁵⁴. Pastor ve Michels bu manzara karşısında, Kappadokia kraliyet soyunun istibdat yapısı olmaksızın iktidarı bir grup Pers ve Kappadokia kökenli soylu ile paylaştığını vurgulamaktadırlar⁵⁵. D. Magie ise toprak sahibi

⁴⁵ Magie 1950, 201; Sullivan 1990, 55; Gabelko 2017, 324; Spidel 2019, 120.

⁴⁶ Spidel 2019, 120.

⁴⁷ Magie 1950, 201; Spidel 2019, 120.

⁴⁸ Str. XII. 2. 11.

⁴⁹ Magie 1950, 201; 1096 dn. 6; Pastor 2008, 46; Tozan 2016, 33.

⁵⁰ Str. XII.1. 2.

⁵¹ Iust. 37. 1. 5.

⁵² Pastor 2008, 46.

⁵³ Gabelko 2017, 324.

⁵⁴ Pol. XXIV. 14. 9.

⁵⁵ Pastor 2008, 46; Michels 2017, 44.

soylu sınıfı, konumlarından kaynaklı, ortaçağ feodal Avrupa'sındaki lordlara benzetmektedir⁵⁶. *Polis* tipi örgütlenmeden ziyade, hanedanın ve yerel aristokrasinin ve ruhban sınıfının kentleri askeri bir tür kale-karargâh şekline (*tetrapurgia*) çevirmeleri, bunun yanı sıra köleleriyle birlikte kalelerde yaşamaları, iktisadi olarak köle emek gücüne⁵⁷ dayanmaları sebebiyle bu benzetme makul olmakla birlikte⁵⁸, Avrupa feodal toplum hiyerarşisi ve Hellenistik vasal krallık ve aristokrasi ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda nitelik açısından ayrı bir tartışmanın konusu olmalıdır.

Bu dinamikler ışığında iki önemli unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlardan biri kralların meşruiyetinin toplum ve iktidar blokları arasında kabul görmesi ve bu bloklar arasındaki *consensus* (Ομόνοια) idi. Karakteristik olarak Hellenistik krallıkların güç dengesi kırılğan bir zemindedir. Kralın şahsi liderlik niteliği özellikle savaş durumlarında iktidarını devam ettiren unsurlardandır. Diğer bir önemli etken ise kralın kendi toplumunda adaleti ve barışı çelişkiye yer vermeksizin sosyo-politik açıdan sağlamasıdır⁵⁹. Bahsettiğimiz üzere iki prens arasındaki politik dengesizlik bu noktada başlamaktaydı. Orophernes'in mali açıdan yerel aristokrasie yönelik uyguladığı talan politikası iki güç bloğu arasındaki güven sorununu yaratmıştı. Muhtemelen uyguladığı katliamlar ve yozlaşmış karakteriyle Kappadokia toplumuna ters düşmesi meşruiyetini sorgulatan sebepleri teşkil etmekteydi. Özellikle dış politikada destek gördüğü Demetrios'a ve bazı Romalılara karşı dengesiz tavrı güvenini sorgulamaktaydı⁶⁰. Bir *Philhellen* karakter olan V. Ariarthes'in ise Hellen ve Kappadokia geleneklerini bir arada yaşatması, kraliyet bürokrasisinde kurduğu sağlam ilişki ve dış politikada izlediği *philoromaios* siyaseti onu bilhassa Roma nezdinde güvenilir kılmaktaydı. Bu çerçevede iki prensin birbirinden farklı politikaları kraliyet siyasetindeki dengeyi imkânsız kılmaktaydı.

Diğer bir noktada ise iktidar blokları arasındaki irtibat ve iş birliği bağlantısının ve Hellen *polis* yapısı bağlamında kentleşmenin ne boyutta olduğu önemliydi. Hellenistik krallıklarda bir özellik olan kraliyet cemiyetinin (*Aula*) Kappadokia Krallığı'ndaki yapısına ve işlevine dair kaynaklar kısıtlıdır. Teoride kral ile halkı arasındaki bağlantı meselesinin ana unsur olmasının yanında, bilhassa antik kaynaklardan görüldüğü üzere; kraliyet *territorium*'u içiresindeki kırılğan dengeye ve diğer taraftan imtiyazlı bireyler ve toplum arasındaki dengeye özen gösterildiğine tanık olabilmekteyiz⁶¹. Bu noktada kentleşme (*polis* statüsüne erişebilme); hanedanlık, aristokrasi ve halk arasındaki iletişim organlarını sağlamaktaydı. *Polis* statüsü olan kentler imparatorlukların ve krallıkların hem başkenti hem de müttefiki olarak konumlanmaktaydı. Krallık-kent ilişkisine dair önemli bir durum ise kentlerin krallıklara hizmet eden birer kamu kuruluşu hâline gelip gelmedikleri tartışmasıydı. Genel olarak Hellenistik krallıkların kent devletleri ile olan ilişkilerine baktığımızda, kentlerin kendi yasaları ve yasama organları tarafından atanan memurlarla idare edilmelerine saygı duyulsa bile kent devletlerinin Arkaik ve Klasik dönemlerdeki gibi bağımsız siyasi ve ekonomik iradesinden bahsetmek zordur⁶². Buna paralel olarak krallar, kent liderlerinin iradelerine karşı dışardan bir vali/satrap atamaya çalışmaktan ziyade, yerel siyasi grupları ya da aristokrat aileleri rakiplerine karşı destekler, oligarşi yönetimini ve

⁵⁶ Magie 1950, 201.

⁵⁷ Kappadokia'daki hanedan, yerel aristokrasi ve tapınak devleti Komana'nın köle emek gücüne dayanmasına dair edebi kaynaklar: Hor. *Epist.* I. 6. 39; Str. XII. 2. 9–II. 6; XII. 3. 34; Pers. *Sat.* 6. 77; Martial. 6. 77; 7. 30; 10. 77; Iuv. 7. 30.

⁵⁸ Str. XII. 2. 9.

⁵⁹ Ceccarelli 2017, 231.

⁶⁰ Günaltay 1987, 266.

⁶¹ Ceccarelli 2017, 231.

⁶² Rostovtself 1936, 232; Jones 1940, 40.

kendi anayasal yapılarını korumaya çalışırdı⁶³.

Benzer *consensus* durumu vasal krallıklarda da gerekli bir özelliktir. Lakin Kappadokia Krallığı'na bağlı kentlerde, yerel aristokrasi ve hanedanlık arasında bu türden bir idari koordinasyonun sağlanabileceği bir zemin olmamasına rağmen Dağlık Kilikia Bölgesi'ndeki Roma'nın önemli bir tampon görevi gören müttefik vasal Tarkondimotai Krallığı buna güzel bir örnek teşkil etmekteydi. Özellikle epigrafik ve nümizmatik belgeler aracılığıyla hanedanlık, saray cemiyeti mensupları ve saray çevresinde oluşan eşraf sınıfı ve krallığa bağlı Hierapolis ve Anazarbos gibi *polis* statüsündeki kentler arasında nizamlı bir idari, dini, iktisadi *consensus* kurulduğu öğrenilmektedir. Bu *consensus* hanedan üyeleri ve kentin bazı eşraf çevreleri arasında hem dostluk hem ailevi bağlara zemin hazırlamıştı. Özellikle hanedanlığa yakın olan eşraf tabakadan şahısların Hierapolis ve Anazarbos'ta önemli memuriyetler üstlenerek krallık ile kendi kentleri arasında politik ve kültürel olarak Greko-Romen entegrasyonu açısından işlevsel bir köprü görevi gördükleri ifade edilebilir⁶⁴.

Kappadokia Krallığı'na jeopolitik açıdan benzer başka bir örnek vermek gerekirse Roma'nın bir başka vasal müttefik Galatia Krallığı öne sürülebilir. Küçük Asya'ya göçtüklerinde; *Trokmi*, *Tolistobogii* ve *Tektosages* olmak üzere üç kabileye ayrılan Galatlar, *tetrarkhia* olarak adlandırdıkları aristokratik bir şeflik yönetimine tabi olmalarına rağmen⁶⁵ birinci yüzyılın ortalarında şefler ve toplum olarak Hellenleşmişlerdi⁶⁶. Karadeniz (Pontos) kralı VI. Mithradates tarafından büyük darbe yiyen *tetrarkhia* sistemi⁶⁷ coğrafi ve idari zorunluluklar yüzünden ve *status quo*'nun sağlanabilmesi amacıyla Roma tarafından kaçınılmaz olarak parsellenmiş bir Hellenistik vasal krallığa dönüştürülmüştü⁶⁸. Fakat niteliksel anlamda yine Kappadokia'dan farklılaşmaktaydı. MÖ 67 yılından itibaren Küçük Asya'da görev alan Gnaeus Pompeius Magnus'un idari düzenlemeleri sırasında Galat *tetrarkhes*'lerinin krallıkları Roma *senatus*'unda yapılan oylamayla kabul edilmişti. Böylece MÖ 59/58 yıllarında Deiotaros ile Brogitaros'un krallıkları resmen onaylanmıştı⁶⁹. Pompeius tarafından bölgenin büyük

⁶³ Strootman 2011, 144.

⁶⁴ Tarkondimotai Krallığı'nın kentlerle ve yerel aristokrasi ile ilişkisi hakkında daha detaylı bilgi için bk. Sayar 1999, 373-380; Wright 2008, 115-125; 2009, 73-81; 2012, 69-88; Andrade 2011, 123-132.

⁶⁵ *Tetrarkhia* (τετραρχία) sistemi temelinde gevşek bir federatif yapı olan aristokratik şefliğe dayanmaktaydı: Mitchell 1993, 15; Sartre 1993, 41. Strabon'a (XII. 5. 1) göre aynı dili konuşan bu göçebe kabileler, *tetrarkhia* olarak adlandırdıkları dört kısma ayrılırdı. Yürütme düzeni *tetrarkhes* tarafından atanan yargıç ve komutanlar tarafından gerçekleştirilirdi. On iki *tetrarkhes* meclisinde ise üç yüz üye mevcut olup *drynemeton* olarak adlandırdıkları yerde toplanırlardı. Bu meclis sadece cinayetlere hüküm verir, ceza hükümleri ise yargıçlar ve *tetrarkhes* tarafından gerçekleştirilirdi.

⁶⁶ Mitchell 1993, 35; Arslan 2000, 154.

⁶⁷ MÖ 86/85 yılında Karadeniz (Pontos) Kralı VI. Mithradates, Galat şeflerini Pergamon'daki şölene davet etmiştir. Şölende pusuya düşürülen şeflerden üç tanesi dışında hepsi katledilmişlerdir. VI. Mithradates'in Galat liderlerine karşı yapmış olduğu bu suikast girişimi Galatların idari biçimi olan *tetrarkhia*'nın temelden sarsıp dağılmasına ve idari örgütlenmenin değişmesine sebep olmuştur: Plut. *mor.* III.23.258-259a-d; App. *Mithr.* 46; 58; detaylı bilgi için bk. Mitchell 1993, 29; Arslan 2000, 196-198.

⁶⁸ Arslan 2000, 197.

⁶⁹ Cic. *Phil.* XI. 31; Att. V. XVII. 3: "Cicerones nostros Deiotarus filius, qui rex ab senatu appellatus est"; Detaylı bilgi için bk. Mitchell 1993, 33; Magie 1950, 1237; Arslan 2000, 198; Atina'da kral unvanlı onurlandırma yazıtı, IG II²; 3429: ὁ δῆμος | Δηϊόταρον Σινόριγος | Γαλ[ατ]ῶν Τολις[τ]οβωγιῶν | β[ασιλέα].

kısmını kontrol eden *Tolistobogii*'nin *tetrarkhes*'i Deiotaros'a toprak bağışlarının yanında⁷⁰, *Trokmi*'nin *tetrarkhes*'i Brogitaros'a ise benzer şekilde Publius Clodius Pulcher tarafından Pessinus'un Kybele baş rahipliği bahşedilmişti⁷¹.

Galatia Krallığı, Kappadokia Krallığı'ndan farklı bir bölgesel idareydi. *Trokmi tetrarkhes*'i Brogitaros; Tavion merkezli bölgeyi kontrol ederken Deiotaros ise *Tolistobogii*'nin yerleşik olduğu Pessinus, Peion ve Bloucion'a hâkimdi⁷². Bu çerçevede farklı yöneticilerin olduğu parsellenmiş bir krallık izlenimi vermektedir. Buna ek olarak Roma egemenliğinde tepeden krallık rejimi indirilmesine rağmen bu rejim, daha önce de Galat şeflerinin idarede yer aldığı *tetrarkhia* sisteminin şekil değiştirmiş hâliydi. Temeli sağlam olan bu Hellenistik vasal krallıkta tek ihtilaf Deiotaros ve Brogitaros arasındaki Pessinus'taki Kybele rahipliği olmuştu⁷³. Bilhassa *tetrarkhes* soyundan gelen sonraki kuşaklar, krallık İmparator Augustus tarafından eyalete dönüştürüldükten sonra da Ankyra, Pessinus ve Tavion'daki yönetici eliti oluşturacaktı⁷⁴.

Bu iki örnek ve Hellenistik krallıklar tarafından kontrol edilen bölgenin genişliği göz önünde bulundurulduğunda, kralların kentlerle doğrudan temas kurması krallık nüfuz alanının küçük bir kısmıyla sınırlı kalmaktaydı. Bu sebeple kralın kamusal alan olan *agora*, meclis ve kutsal alan dahil olmak üzere doğrudan siyasi görünürlüğü önem arz etmekteydi⁷⁵. Tarkondimotai ve Galatia kralları, krallığa bağlı kentler ve aristokrasisi Hellenleşmiş ve Roma taraftarlığında net bir şekilde mutabık konumdaydı. Lakin Kappadokia hanedanı dışında kalan güçlerden Persleşmiş yerel aristokrasi ve Komana tapınak devletine mensup ruhban sınıfı ve halk arasında net bir siyasi mutabakat yoktu. Bilhassa Cicero Cilicia Eyalet valiliği sırasında Cato'ya yazdığı mektupta rahiplerin silahlanarak kraliyete darbe yapabileme ihtimalinden bahsetmektedir⁷⁶. Buna ilaveten Strabon'a göre bölge halkı olan Katanialılar krala bağlı olmalarına rağmen, çoğunlukla rahibe itimat etmekteydiler⁷⁷. Her ne kadar IV. Ariarathes'ten itibaren Kappadokia kralları Perslerle yakın temas kurmaksızın Roma'nın emperyal çıkarları doğrultusunda hareket etse de özellikle yerel aristokrasisi içinde Pers kökenlerinden dolayı

⁷⁰ Str. XII. 5. 2. Bölgelere ilişkin daha detaylı bilgi için Magie 1950, 1237 n. 4 1; Mitchell 1993, 33; Arslan 2000, 197.

⁷¹ Brogitaros'un *tetrarkhes* unvanlı yazıtları için bk. OGIS 349; *I.Didyma*, 475; *I.Kyme*, 15. Tavion'da darp edilen kral lejantı sikkesi için *BMC Galatia XVII*: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΡΟΓΙΤΑΡΟΥ ΦΙΛΟΠΩΜΑΙΟΥ. Kral unvanı için bk. *Cic. har. resp.* 28-29.

⁷² Str. XII. 1-2.

⁷³ *Cic. ad Q. fr.; har. resp.* 28; *Bell. Alex.* 67. I; olaylara ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Magie 1950, 1236; Mitchell 1993, 34; Arslan 2000, 220.

⁷⁴ *Tetrarkhes* soyundan gelen Galat aristokrasisine yönelik detaylı bilgi için bk. Mitchell & French 2012, 25-35.

⁷⁵ Ceccarelli 2017, 232.

⁷⁶ *Cic. Fam. XV. 4. 6: cumque magnum bellum in Cappadocia concitaretur si sacerdos armis se, quod facturus putabatur, defenderet, adulescens et equitatu et peditatu et pecunia paratus et toto iis qui novari aliquid volebant, perfecti ut e regno ille discederet rexque sine tumultu ac sine armis omni auctoritate aulae communita regnum cum dignitate obtineret.* "Şayet hem süvari ve piyade birlikleriyle hem de parayla donanmış genç rahip; darbe yapmak isteyenler için kendini silahlarla savunsaydı, ki bunu yapacağı düşünüüyordu, Kappadokia'da büyük bir savaş patlak verebileceğinden, rahibin krallıktan uzaklaşmasını ve kralın ayaklanma ve silah olmaksızın tüm kraliyet yetkisini güçlendirerek krallığı itibarı elinde tutmasını sağladım".

⁷⁷ Str. XXII. 2. 3.

Pontos ve Armenia yanlısı hizipler çıkabiliyordu⁷⁸.

Şayet Kappadokia Krallığı'ndaki bu sosyo-politik dinamikleri ve çift krallı diarşi yönetimini kurumsal anlamda farklı coğrafya ve siyasi konjonktürde olan Sparta Devleti'nin işleyişiyle karşılaştırsak birçok yönden Kappadokia Krallığı'nda bu sistemin kaçınılmaz olarak işlevsiz olduğunu ileri sürebiliriz. Sparta Devleti'ndeki diarşi yönetiminin dinamiği hem efsanevi hem de sağlam temele dayanan bir kurumsallık barındırmaktaydı. Tanrısal ve efsanevi anlatılara dayandırılan Sparta diarşisinin toplum nezdinde yasal bir zeminde meşruiyet kazanıp kazanmadığı tartışılan bir konudur. Antik kaynakların yorumlanması ışığında ise kralların, toplumsal aktörlerle birlikte bireylerin sosyal açıdan zaafalarını kullanarak ve otoritelerini kesin bir efsanevi anlatıya bağlayarak Sparta'da siyasi iktidarı elinde tuttukları ve böylelikle kent devletini yapısal olarak yasal zemine oturttukları anlaşılmaktadır⁷⁹.

Sparta'daki iktidar Agiadlar ve Eurypontidler adında iki hanedan arasında paylaşılmıştı. Herodotos'a göre bu iki hanedanın üyeleri Herakles ve Hyllos'un soyundan gelen kurucu baba figürü Aristodemos ve eşi Argeia'nın ikizleriydi⁸⁰. Aristodemos'un hastalanıp ölmesinden sonra Lakedaimonlular yasaları gereğince ikizlerden büyüğünü kral yapmak için toplanmışlardı lakin ikizlerin fiziksel özelliklerinin birbirine benzemesinden dolayı kral seçimini gerçekleştirememişlerdi. Seçim yapamayan Lakedaimonlular anneye başvurmuş ama anneleri maalesef ayırım yapamayacağı cevabını vermişti. Hangisinin daha büyük olduğunu bilmesine rağmen ikisinin birden kral olmasını istediği için böyle bir tutum almıştı. Lakedaimonlular işin içinden çıkamadılar ve bu kargaşalık içinde danışmak üzere Delphoi'a kehanet için başvurular. Pythia, ikisinin de krallıkta söz sahibi olmasını ancak büyüğünün daha saygın konumda olmasını buyurmuştu⁸¹.

Kappadokia'nın ise Syriyalı, Assyriyalı, Leukosyriyalı ve Arami gibi iç içe geçen kimliği ve hanedan sınıfının kendini dayandırdığı yarı mitsel anlatı birbirinden farklılaşmaktaydı⁸². Kappadokia isminin kökeni Eski Persçe, Elamca ve Akadça dilindeki *Behistun* yazıtında "güzel atlar ülkesi" Katpatuka olarak geçmekle birlikte⁸³ Hellen yazarlar tarafından ise mitsel anlatıya da dayandırılmaktadır. Flavius Arrianos'a göre Kappadokia'nın ismi⁸⁴, Nineve şehrinin mitolojik kurucusu Semiramis'in oğlu Asur kralı Ninos'un *Kappadoka* adındaki oğlundan gelmektedir⁸⁵. Flavius Iosephos ise Mazaka kentini ör-

⁷⁸ Sullivan 1980, 138-140.

⁷⁹ Hatzopoulos 1970, 476; Miller 1998, 1-2; de Assumpção 2011, 2390.

⁸⁰ Herakles ve Hyllos'a yönelik efsanevi içerikli metinlerin yorumlanması için: Brandão 2000, 542-543, 564-565; Kennell 2010, 20-22.

⁸¹ Hdt. VI. 52.

⁸² Syria ve Assyria isim kökenlerine ilişkin bk. Rollinger 2006, 283-287. Herodotos'a (I. 72; VII. 72) göre Kappadokialılar, Hellenler tarafından Syriyalı; Syriyalılar ise Persler tarafından Kappadokialılar olarak adlandırılırlardı. Strabon'a (I. 2. 34) göre ise Hellenlerin Syriyalılar diye adlandırdıkları kişiler kendilerini Arammaios (Arami) olarak adlandırırıldı.

⁸³ Baydur 1970, 114.

⁸⁴ Arr. *Bithy. frag.* 51.

⁸⁵ Diodoros'a göre Assyria'nın mitolojik kralı Ninos, Kappadokia dâhil neredeyse tüm Anadolu'yu MÖ 2189 civarı egemenliği altına almıştı (Diod. II. 2-3). Bunla Ksenophon Kyrupaedia adlı eserinde, Kyros'un Babylonia'yı fetretmek üzereyken onları gözetlemeleri için Lydia, Phrygia ve Arabialılar ile Kappadokialıları da görevlendirdiğini ve Babyloniaların bu durumu gülünç karşıladıklarından bahsetmiştir; zira yazara göre Kappadokialılar, Perslerden ziyade daha fazla Babylonialılar ile dosttur: Ksen. *Cyr.* 7. 5. 14.

nek göstererek Iapethos'un altıncı oğlu olan Meskh'i (Mosokh) Kappadokia'nın kurucusu olarak belirtir. Aynı şekilde Kappadokia'da doğmuş ve yetişmiş olan kilise tarihçisi Philostorgios da Kappadokia prensi Mozoka'dan kaynaklı kentin isminin Mazako olduğunu fakat zaman içinde bozularak Mazaka olduğunu belirtmiştir⁸⁶. Pers hâkimiyeti sonrası ise Kappadokia kralları kendilerini MÖ 522 yılında Mag'ı öldüren Otanes'e dolayısıyla soy bakımından kurucu irade olarak Perslere ve Kyros'a kadar dayandırmaktaydılar⁸⁷. Kappadokialıların kökenine yönelik ise yarı mitolojik bir anlatıdan bahsedilir. Polybios'a göre Pers kralının geleneksel av antrenmanı sırasında, kralı parçalamak için aniden yaklaşan bir aslandan kurtaran, adı bilinmeyen Persli bir kişiye ödül olarak Kappadokia Bölgesi bahşedilmiştir⁸⁸. Bu mitsel anlatı bilhassa kralların *paradeisos*'ta aslanlarla yaptığı av egzersizlerinin yeniden dile getirilmesidir. Benzer şekilde Antigonos'un karşı çıkmasına rağmen Kappadokia'yı alan, Ariobarzanes'in oğlu Mithridates de kendisinin Mag'ı öldüren yedi Perslinin birinin soyundan geldiğini söyler⁸⁹. Bu bilgiler ışığında Kappadokia toplumu ve krallığı arasında benzer bir mitsel anlatı oluşmadığını söyleyebiliriz.

Sparta'daki diarşi yönetiminin diğer bir özelliği ise *mythos*'un kurumsal boyut kazanmasıydı. Bu doğrultuda iktidarı paylaşan taraflar dinî yükümlülükleri vardı. Spartalılar krallarına tanrı Zeus Ouranios (Διός Οὐρανόυ) ve Zeus Lakedaimon'un (Διός Λακεδαιμόνοϋ) rahipliğini ifa etme ayrıcalığı tanımışlardı⁹⁰. Krallar kurban törenlerinin ve sunuların düzenlenmesinde bizzat memur niteliği taşımaktaydı. Hem antik hem de çağdaş görüşler ışığında Agidas'ın Sparta'da elde ettiği siyasi konumu sebebiyle Zeus Ouranios'un bir temsilcisi olduğu belirtilmektedir. Eurypontis ise Lakedaimon sınırları içinde Sparta toplumunun denge ve sükûnetini sürdürmesi açısından Zeus Lakedaimon'un bir tezahürüydü⁹¹. Kralların bu temsili sosyo-politik konumları üzerinden şekillenen diarşi yönetiminin⁹², Lakedaimon sınırları içerisinde açık bir şekilde *mythos* aracılığıyla yasal zemine oturduğu görülmektedir⁹³. Luis F. B. de Assumpção ise Sparta diarşisi üzerine, tam tersi bir çözümleme izleyerek *mythos* anlatısıyla teorik çerçevede bağlantı kurmuş ve *mythos*'un kavramsal tanımını kullanarak bir sonuç sunmuştur. Böylelikle Sparta'daki toplumsal aktörlerinin siyasi iktidarını meşru hâle getirmek amacıyla *mythos* anlatısına nasıl başvurduklarını ortaya çıkarmaktadır⁹⁴.

⁸⁶ Phil. Ecc. Hist. 9. 12.

⁸⁷ Hdt. III. 82-84.

⁸⁸ Pol. Frag. 54.

⁸⁹ Diod. XIX. 40. 2.

⁹⁰ Hdt. VI. 56.

⁹¹ Hatzopoulos 1970, 476; Miller 1998, 5; Pomeroy 1999, 150; de Assumpção 2011, 2393.

⁹² Sarah Pomeroy'a göre Sparta Krallığı'nın bu özelliği Hellas'ın karanlık çağ dönemindeki krallıklarına da benzetilmektedir. Sparta'nın ikili yönetim yapısı ise bir kralın askerî seferden sorumlu olduğu, ötekinin ise kentin iç meselelerini denetleyerek denge ve sükûneti tesis etme görevi gördüğü askerî, dinî ve yargı gücünü uygulayan iki özne olarak karakterize edilmektedir. Böylelikle Lakedaimon toplumunun savaş odaklı olmasının yanı sıra iki kral da savaşçı niteliği taşıya bile dinî kurum içinde de ikili olarak yer almaktaydılar. Bu faktörler ise Sparta'nın idari sistemini tanrısallık olgusu ve tanrısallık tasarımı yoluyla kurguladığını kanıtlamaktadır. Pomeroy 1999, 150.

⁹³ de Assumpção 2011, 2393.

⁹⁴ de Assumpção 2011, 2390: Spekülatif olmakla birlikte Eliade, Malkin ve Candido toplumun ideolojik şekillenmesinde *mythos* anlatısını temel olarak öne sürmektedirler. Bu savlar doğrultusunda toplumsal tutumların altında tarihsel bir hakikatin olduğu ileri sürülmektedir. Benzer şekilde Baczkó ve Campos için siyasi yapılanmanın meşru kılınabilmesi için ortak bir tasavvur gerekmektedir. Zira toplumsal sınıflar karşılıklı olarak kendi top-

Bu görüşün tersine, Sparta'nın diarşi yönetimi üzerine çalışan Miller'in, efsanevi temelden önce pratikte nizamlı işleyen bir kurumsallığa sahip olduğu görüşü de mevcuttur. Bu görüşe göre Sparta kralları işleyişte ne tanrısal ne de yapısı gereği monarklardı. Krallar açıkça bir *magistratus* gibi hem siyasi hem de yargısal sorumluluklarını sürdüren ve bunun yanında birer savaş lideri gibi devletin askerî işleyişinden sorumlu kişilerdi⁹⁵. Sparta kralları her ne kadar dinî sorumlulukları yerine getirmekle mükellef rahipler olsalar da hiçbir şekilde tanrının iradesini temsil etmiyorlardı⁹⁶. Bu yorumlar ışığında Sparta Devleti'ndeki diarşi yönetiminin kırılğan olmayan, güçlü ve dengeli bir sosyo-politik zemine oturduğunu belirtebiliriz. Bu sosyo-politik iktidar dinamiği ise Herakles'e kadar dayanan *mythos* ile yasal bir zeminde buluşturularak kurumsal ve tanrısal bir ideoloji kazanmış ve Sparta'nın kültürel hegemonyasını oluşturmuştu⁹⁷.

Diarşinin kurumsallığı ise en önemli unsurdu. Ksenophon'a göre Sparta'nın efsanevi yasa koyucusu Lykourgos'un temelini attığı "anayasal monarşi" sistemi, üç farklı yasama organı ve iki kralın iş birliği ile yürütülmekteydi. Bu organlar *Ephoros* (Denetleme Kurulu), *Gerousia* (Yaşlılar Meclisi) ve *Apella* (Halk Meclisi) olarak üçe ayrılmaktaydı. *Ephoros* makamı Halk Meclisi olan *Apella* tarafından seçilen kişilerden oluşmaktaydı. Krallarla birlikte idarede yer alan *Ephoros* makamındakiler kralları denetleme ve vatandaşların cezai yaptırımlarında yargı yetkisine⁹⁸ sahip olarak yıllık görevi ifa etmek üzere atanırlardı⁹⁹. *Gerousia* Meclisi ise Lykourgos'un bizzat vatandaşların yaşlanana kadar erdemli bir politik yaşam sürdürmeleri için rekabet etmelerini istedikleri bir konseydi. 60 yaşını dolduran vatandaşlardan oluşan *Gerousia* aynı zamanda yüksek cezai yetkiye de sahipti¹⁰⁰. *Apella* ise belli aile gruplarının elinde olan krallık makamı ve aristokratik bir kurum olan *Gerousia*'ya karşı halkın verdiği mücadele sonucunda kurulduğu bilinen bir halk meclisiydi. Üyeleri ise yurttaşlık hakkına sahip hoplit ve atlı olarak savaşa katılan askerlerden oluşmaktaydı.

Bu yapılanmayı örnek aldığımızda, Orophernes ve V. Ariarathes döneminde krallık kentlerdeki danışma (*boule*) ve halk meclisi (*demos*) türünde bir yasama organının varlığına dair tek epigrafik belge Anisa'daki (Kültepe) MÖ II. yüzyılın sonlarına tarihlenen hukuki bir metindir¹⁰¹. Yazıtta kentin *demos*, *boule*, *ekklesia* meclisleriyle ve *demourgos*, *politeuma* gibi memuriyetleriyle anayasal bir Hellen

lumunun öz yapısını koruma gayesiyle tesis etmeye ve tasavvur etmeye ihtiyaç duymaktaydı. Toplumsal tasavvur ise kolektif ve bireysel gücün meşru hâle getirme anlamında etkili bir kontrol biçimi olarak öne sürülmektedir: Baczko 1984, 297; Eliade 1991, 06; Malkin 1994, 03; Candido 2007, 56; Campos 2011.

⁹⁵ Miller 1998, 2.

⁹⁶ Miller 1998, 3.

⁹⁷ de Assumpção 2011, 2395.

⁹⁸ İdeal monarşi yönetimine dair kuram geliştiren 13. yüzyılda yaşamış filozof Floransalı Dante, ikili yönetimlerde yargı gücünün gerekliliğini vurgulamıştır Dante'ye göre; birbirine tabi olamayan ikili hükümdarların arasında meydana gelebilecek ihtilaf ve kusurlar için yargı sisteminin devreye girmesi gerekmektedir: Dante I.X.2: *Inter omnes duos principes, quorum alter alteri minime subiectus est, potest esse litigium vel culpa ipsorum vel etiam subditorum—quod de se patet—: ergo inter tales oportet esse iudicium*. "Birbirine karşı oldukça zayıf tabiiyeti olan tüm çift hükümdarlar arasında, ihtilaf ya da suçun bizzat kendilerinin ve hatta altındakilerin olması mümkündür (mesele kendinden açıktır): o halde böyle hükümdarlar arasında hukukun devreye girmesi icap eder".

⁹⁹ Ksen. VIII.3 .

¹⁰⁰ Ksen. X. 1-3.

¹⁰¹ MbBerlin 1880, 646.

polis'i niteliği taşıdığını anlayabilmekteyiz. Fakat krallığın önemli bölgelerindeki yerel aristokrasi ve köylü sınıfı hala Pers kültürü ve dili etkisinde olduğu için başkent Mazaka dâhil Hellenleşmeyi tam olarak benimseyememişti. Anisa dışında *polis* statüsünde örnek gösterilecek kent bulunmamaktadır¹⁰². İlaveten Strabon'a göre başkent Mazaka *polis* şeklinde değil kale ve karargâhlar şeklinde örgütlenen aynı zamanda Sicilyalı hukukçu Kharondas anayasasını benimseyerek yorumlanması için νομοδόν (sözlü yasa tayin eden) seçen bir kent idi¹⁰³. Orophernes - V. Ariarathes sonrası en erken örnek ise Komana'da bulunan bir onurlandırma yazıtıdır. Kral I. Arkhelaos'un onurlandırıldığı yazıtta, onurlandıran özne *demos* olarak göze çarpmaktadır¹⁰⁴. Bu durumda, mevcut veriler ışığında Kappadokia'da ancak kral I. Arkhelaos döneminde (MÖ 36-MS 17) sadece Komana¹⁰⁵ kentinin *polis* statüsüne dâhil olduğunu tespit edebilmekteyiz¹⁰⁶. Bu doğrultuda Kappadokia'da diarşi yönetiminin gerektirdiği şehirleşme ve kurumlardan bahsedilememektedir.

Diarşi'ye dair son önemli unsur ise kuvvetler ayrılığıydı. Sparta krallarının bu organlardan daha kısıtlı yetkiyle sınırlandırıldığı yönünde teoriler tartışma konusu olmaktadır¹⁰⁷. Buna ek olarak kralların yetkilerinin kısıtlanmasında yalnızca devletin organlarının değil ikili yönetimin karakteristik yapısının da etken olduğu belirtilmektedir¹⁰⁸. Bununla birlikte Sparta'nın anayasal mekanizmasının kişisel liderliğin devletteki rolünü bertaraf etmediği fikri daha baskın bir görüş olarak ortaya çıkmaktadır¹⁰⁹. Ksenophon'un aktardıkları doğrultusunda Lykourgos'un kurduğu sistemin temeli kralların tyrann ruhuna erişmesini engellemek, vatandaşların ise iktidar olmanın verdiği güç zehirlenmesinden uzak tutulmasını sağlamaktı¹¹⁰. Diarşinin tanrısal yönüne vurgu yapan Platon'a göre de bu sistem tanrının Spartalıların idari sistemi için endişelenmesiyle ilişkiliydi. Bu sebeple ortak atadan gelen kralların ikili yönetimini (δίδυμον ... τὴν τῶν βασιλέων γένεσιν) tesis etmişlerdi. Dünyevi biri olarak tanrısal güçlere sahip olan Lykourgos da Spartalıların idari sistemindeki kızışmaya müdahale etmişti. Yaşlılığın bilgeliğiyle kibrin gücünü bir araya getirerek krallara dair meselelerde 28 yaşlı konsey üyesine eşit oy hakkı tanıdı. Üçüncü kurtarıcı olan Theopompos ise idaredeki devam eden çatlağı gözlemleyince aynı yetkiyi *Ephoroi*'a vererek dengeye bir başka organı dahil etmişti. Özellikle bu kurumlar içinde kurayla atama sistemini getirerek kral, *Gerousia* ve *Ephoros* arasında ölçülü bir denge kurmuş ve geriye kalanların da kurtuluşunun öznesi olmuştu¹¹¹. Sparta'nın diarşi yönetiminin

¹⁰² Sevin 1982, 268-277; White 1984, 40; Spidel 2019, 120.

¹⁰³ Str. XII. 2. 9.

¹⁰⁴ OGIS 358: βασιλέα Ἀρχέλα[ον] φιλόπατριν τὸν κτίστην καὶ σωτήρα ὁ δῆμος.

¹⁰⁵ Diğer bölgelerdeki tapınak devletleri gibi Kappadokia'daki tapınak devletleri de krallar tarafından idare edilen "ulus devlet" gibi, rahipler tarafından idare edilen bir devlet yapısı barındırmaktaydı. Komana ruhban sınıfına yönelik daha detaylı bilgi için bk. Sullivan 1978, 920.

¹⁰⁶ Sullivan 1978, 920.

¹⁰⁷ Cloche 1949, 113-138.

¹⁰⁸ Burry 1967, 121-2.

¹⁰⁹ Thomas 1974, 259.

¹¹⁰ Ksen. XV. 8: αὐταὶ μὲν οὖν αἱ τιμαὶ οἴκοι ζῶντι βασιλεὶ δέδονται, οὐδὲν τι πολὺ ὑπερφέρουσαι τῶν ἰδιωτικῶν: οὐ γὰρ ἐβουλήθη οὔτε τοῖς βασιλεῦσι τυραννικὸν φρόνημα παραστήσαι οὔτε τοῖς πολίταις φθόνον ἐμποῖησαι τῆς δυνάμεως. "Şüphesiz bu makamdaki yetkililer hayatta olan kral tarafından onaylanırlar, aynı zamanda özel şahıslardan hiçbir kimseye üstünlük sağlamazlar: zira ne krallar için tiran zihniyetinden ilham alınması ne de vatandaşlar için iktidarın baştan çıkarılığının türemesi istenirdi".

¹¹¹ Plat. Nom. III. 691d: Ἀθηναῖος: θεὸς εἶναι κηρόμενος ὑμῶν τις, ὃς τὰ μέλλοντα προορῶν, δίδυμον ὑμῖν φυτεύσας

kurumsallığı bakımından karşılaştığımızda Kappadokia Krallığı'nda bu türde elit bir konsey ve de yasama organları oluşmadığı da görülmektedir. Böylelikle dışarıdan dayatılmış ve içselleştirilememiş bir diarşi yönetiminin işlevsizliği yerel aristokrasinin siyaseten vasıfsız niteliği yüzünden yasama, yürütme ve yargı sistemini kuramamasına bağlanabilir. Yerel aristokrasinin siyasi olarak idari inisiyatifi bir türlü ele alamama durumu özellikle MÖ son yüzyılın erken dönemlerinde Kappadokia Krallığı'nın Roma ve Karadeniz (Pontos) Krallığı tarafından siyasi açıdan dış müdahalelere maruz bırakıldığı süreçte daha belirgin bir hâl almıştı.

Kappadokia Krallığı'nın iç dinamikleri, MÖ 88-63 yıllarındaki VI. Mithradates ve Roma arasındaki savaş konjonktüründe Karadeniz (Pontos) Krallığı ve Armenia Krallığı tarafından yapılan müdahalelerle siyasi ve ekonomik anlamda birçok kriz ve hiziş yaşamalarına rağmen Orophernes ve V. Ariarathes'in döneminde bu derece bir dış müdahaleyle karşılaşmamışlardı. VI. Mithradates'in Kappadokia soylu sınıfından Gordios¹¹² aracılığıyla Ariarathes Hanedanı'na oynadığı komplo bu mevcut hizişleri daha da belirginleştirmektedir. Ariarathes Hanedanlığı'nın Kappadokia halkının sosyoekonomik çıkarlarından çok Roma'nın jeopolitik çıkarlarına hizmet etmesi VI. Mithradates tarafından Kappadokia halkına yönelik Roma karşıtı propagandaya sebep olduğu gibi, bu propaganda yerel aristokrazi içindeki Roma muhalifi hizişte de karşılık bulmaktaydı¹¹³. Gaius Marius ve L. Conelius Sulla'nın askerî ve diplomatik baskılarıyla VI. Mithradates'in Kappadokia nüfuzunun kırılmasına rağmen asıl sorun Ariarathes Hanedanlığı'nın tasfiyesi sonrası otorite boşluğu idi. Roma, VI. Mithradates'i rencide etmek için Kappadokia halkına tamamen özgürlük bahsettiğinde, Kappadokia halkı ve aristokrasisi bu özgürlüğü istemeyip kral olmaksızın yaşamayı reddetmişlerdi¹¹⁴. Bu tutum karşısında şaşkınlık yaşayan Romalılar kral seçme inisiyatifini verme-

την τῶν βασιλέων γένεσιν [691ε] ἐκ μονογενοῦς, εἰς τὸ μέτριον μᾶλλον συνέσταιλε. καὶ μετὰ τοῦτο ἔτι φύσις τις ἀνθρωπίνη μεμειγμένη θεία τινὶ δυνάμει, κατιδοῦσα ὑμῶν τὴν ἀρχὴν φλεγμαινοῦσαν ἔτι, μείγνυσιν τὴν [692α] κατὰ γῆρας σῶφρονα δύνανται τῇ κατὰ γένος αὐθάδει ῥώμῃ, τὴν τῶν ὀκτῶ καὶ εἴκοσι γερόντων ἰσότηρον εἰς τὰ μέγιστα τῇ τῶν βασιλέων ποιήσασα δυνάμει. ὁ δὲ τρίτος σωτήρ ὑμῶν ἔτι σπαργῶσαν καὶ θυμουμένην τὴν ἀρχὴν ὀρῶν, οἷον ψάλιον ἐνέβαλεν αὐτῇ τὴν τῶν ἐφόρων δύνανται, ἐγγὺς τῆς κληρωτῆς ἀγαθῶν δυνάμεως; καὶ κατὰ δὴ τοῦτον τὸν λόγον ἢ βασιλεία παρ' ὑμῶν, ἐξ ὧν ἔδει σύμμεικτος γενομένη καὶ μέτρον ἔχουσα, σωθεῖσα αὐτῇ σωτηρίας τοῖς ἄλλοις γέγονεν [692β] αἰτία. “Atinalı: Sizin için kaygılanan bir tanrı, iyi şeyleri öngördüğü için; tek atadan kralların çift başlı yapısını tesis ederek daha ölçülü bir hale dönüştürdü. Bunun ardından ise tanrısal bir yetkiyle donanan insani varlık (Lykurgos), yönetiminizin kızıştığını göz önünde bulundurduğu için yaşlılığa özgü ölçülü yetkisini soyuna özgü kemikleşmiş güven duygusuyla birleştirerek iyi işler için kralların yetkisiyle 28 yaşlı erkeğin eşit oy hakkını birbirine bağladı. Üçüncü kurtarıcı (Theopompos) ise sizi gözden geçirdiği sırada, yönetimin homurdanışını gözlemlediği için böylesi bir zincire aynı şekilde Epherosların yetkisini dahil etti, yetkinin kura yoluyla atamasına benzeyen bir yapıyı getirerek hemen bu kanuna göre anlatılanlardan müteşekkil bir krallık sizin yararınıza uygun oldu hem de ölçü sahibi ve kurtarıcı oluşuyla bizzat diğerleri için kurtuluş sebebi oldu”.

¹¹² VI. Mithradates önce yeğeni VII. Ariarathes'i, sonraki süreçte de oğlu IX. Ariarathes'i Eusebes Philopator unvanıyla Gordios denetiminde krallığın başına geçirmişti (Iust. XXXVIII.1.10). Bu yönetim uzun sürmemiş ve atanmış kralı tanımayan Karadeniz (Pontos) Krallığı'na muhalif yerel aristokrazi ve halk, VI. Mithradates'in öz yeğeni VII. Ariarathes'i komplo ile öldürmüş, taht için Asya Eyaleti'nde eğitim gören VI. Ariarathes'in ikinci oğlu VIII. Ariarathes'i çağırılmışlardı (Iust. XXXVIII.2). Mithradates'in Gordios üzerinden uyguladığı politikaların detayı için bk. Arslan 2007, 95-108.

¹¹³ Günaltay 1987, 270; Soslu 214, 2019.

¹¹⁴ Iust. XXXVIII. 2. 8: Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes negant vivere gentem sine rege posse. Itaque rex illis a senatu Ariobarzanes statuitur. “Lakin Kappadokialılar özgürlük yükümlülüğünü kabul etmeyip soylarının

sine rağmen Kappadokialılar tarafından bir *philomithradates* hizbi olan Gordius'un önerilmesi¹¹⁵ hala net bir siyasi birliğin sağlanamadığının göstergesiydi¹¹⁶. Magie'ye göre bilhassa yerli aristokrasi Hellen *polis*'lerindeki gibi hür bir siyasi iradeyle yönetmeyi ve yönetilmeyi hayal etmekten uzaktı. Zira onlar nezdinde hanedanlığın tasfiye edildiği özyönetim düzeni soyluların ve halkların birbirini boğazladığı anarşi düzenine sebep olacaktı¹¹⁷.

Sonuç

Roma'nın Küçük Asya'daki egemenliğiyle siyasi bağımsızlığını yitiren Kappadokia Krallığı, Roma için jeopolitik olarak tampon bölge ve ileri karakol görevi gören ve Seleukos-Pontos-Roma üçgeninin emperyalist paylaşımında var olmaya çalışan vasal konuma düşmüş bir krallıktı. Bu dış dinamikler çerçevesinde krallıktaki olası bir siyasi krizi önlemek için Roma tarafından Orophernes ile V. Ariarathes'in iki krallı diarşi (δύο βασιλείς) yönetimi önerilmiş olup bu idari yöntem başka iç çelişkileri doğurmuştu. Kappadokia'da diarşi'nin yürütülemediğini sebebini iç dinamiklerle açıklamak amacıyla pratikteki en net örnek olarak Sparta'nın temel alınması daha rasyonel bir seçenek olarak belirlemekte ve burada sistemin başarısının altındaki ana unsurlar olarak *polis* yapısında kentleşme, siyasal iktidarın *mythos* ile yasal zemine oturtulması ve kraliyet organlarında kuvvetler dengesinin tesisi ön plana çıkmaktadır. Buna karşın Kappadokia Krallığı ise Hellen tipi kentleşmeden ziyade kale ve karargâhlar şeklinde yerleşen, idari olarak satraplık sistemi (*strategiae*) üzerinden şekillenmiş ve hanedan, yerel aristokrasi, ruhban sınıfı gibi dağınık parsellenmiş feodal türe benzer bir otorite yapısına sahipti. Birbirinden kopuk otorite yapısı ise müşterek siyasi ve kültürel mutabakat kurulmasına engel olmaktadır. Kappadokialı yerel aristokrasi ve köylü sınıfı Pers kültürel hegemonyasından kalma idari ve dini bir geleneğe sahipken Seleukos etkisinde Hellenleşen hanedan sınıfının mensupları siyasi olarak Roma'nın çıkarları adına hareket etmekteydi. Bu durum varoluşsal farklılıklar, otoriteler ve toplum arasındaki siyasi ve kültürel mutabakata engel olmuş ve krallık mekanizması içinde yasama, yürütme, yargı organlarının kurulamamasına sebep olmuştu. Bu arka planda, iç ve dış politikada ideolojik ve karakter olarak birbirine zıt V. Ariarathes ve Orophernes'in tepeden inme yönetimi, çelişkileri daha da derinleştirmiş, böylelikle siyasi, idari, kültürel, hukuki mutabakat başarısı gösteremeyen Kappadokia otoritelerinin ontolojik yapısı diarşi rejiminin sürdürülemeyeceğini göstermişti.

kral olmaksızın yaşayabilmesini reddettiler. Böylece Ariobarzanes senatus tarafından onlara kral tayin edildi".

¹¹⁵ Iust. XXXVIII. 2. 8: Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes negant vivere gentem sine rege posse. Itaque rex illis a senatu Ariobarzanes statuitur. "Lakin Kappadokialılar özgürlük yükümlülüğünü kabul etmeyip soyluların kral olmaksızın yaşayabilmesini reddettiler. Böylece Ariobarzanes senatus tarafından onlara kral tayin edildi".

¹¹⁶ Str. XII. 2. 11.

¹¹⁷ Magie 1950, 205.

BİBLİYOGRAFYA

- Andrade N. 2011, "Local authority and civic Hellenism: Tarcondimotus, Hierapolis-Castabala and The cult of Perasia". *AnatStud* 61, 123-132.
- Arslan M. 2000, *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*. İstanbul.
- Arslan M. 2007, *Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul.
- Baydur N. 1970, *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*. Kayseri.
- Baczko B. 1984, "Imaginação Social". *Enciclopédia Einaudi. Vol. I: Memória e História. Lisboa: Imprensa Nacional e Casa da Moeda*. Lisboa, 296-331.
- Badian E. 1958, *Foreign Clientelae (264-70 B. C.)*. Oxford.
- BMC Galatia Wroth W. 1899, *Catalogue of the Greek Coins of Galatia, Cappadocia and Syria*. London.
- Bogaert R. 1968, *Banques et banquiers dans les cités grecques*. Leyden.
- Brandão J. D. 2000, *Dicionário Mítico-Etimológico Da Mitologia Grega*. Vol. I. Petrópolis.
- Burry J. B. 1967³, *A History of Greece*. London-New York.
- Campos C. E. da C. 2011, "As Reflexões Sobre O Imaginário Social". *Revista História e-História*.
- Candido M.R. 2007, *Medéia, Mito E Magia: A Imagem Através Do Tempo*. Rio De Janeiro.
- Ceccarelli P. 2017, "Image and Communication in the Seleucid Kingdom: The King, the Court and the Cities". Eds. A. Erskine, L. L. Jones & S. Wallace, *Hellenistic Court: Monarchic Power and Elite Society From Alexander to Cleopatra*. London, 231-242.
- Cloche P. 1949, "Sur le role des rois de Sparte". *Les Eludes Classiques XVII*, 113-138.
- Cook S. A., F. E. Adcock & M. P. Charlesworth 1936, *The Cambridge Ancient History*. Cambridge.
- Cohen M. G. 1995, *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor Hellenistic Culture, and Society*. California.
- de Assumpção L. F. B. 2011, "Instituições de Poder na Esparta Clássica: Diarquia e Narrativa Mítica". V *Congresso Internacional de História*, 2390-2395.
- Gabelko O. 2017, "Bithynia and Cappadocia: Royal Courts and Ruling Society in the Minor Hellenistic Monarchies". Eds. A. Erskine, L. L. Jones & S. Wallace, *Hellenistic Court: Monarchic Power and Elite Society From Alexander to Cleopatra*. London, 319-342.
- Grainger J. D. 1995, "The Campaign of Cn. Manlius Vulso in Asia Minor". *AnatStud* 45, 23-42.
- Eliade M. 1991, *Mito y Realidad*. Barcelona.
- Erkiletlioğlu H. 2019, *Kappadokia Krallığı ve Roma-Bizans Dönemi*. Kayseri.
- Hatzopoulos M, 1970, "Le Culte Dès Dioscures Et La Double Royauté À Sparte". *Annales de l'École pratique des hautes études* 79, 475-476.
- Hellebrand W. 1946, "παρακαταθήκη". *RE XVIII/3*, 1187-1195.
- Jones A. H. M. 1940, *The Greek City From Alexander to Justinian*. New York.
- Kennell N. M. 2010, *Spartans: A New History*. United Kingdom.
- Koyuncu C. 2015, *Yunan ve Roma Döneminde Kappadokia Bölgesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Laum 1924, "Banken". *RE Suppl. IV*, 68-82.
- Magie D. 1950, *Roman Rule in Asia Minor*. New Jersey.
- Malkin I. 1984, *Myth and Territory in the Spartan Mediterranean*. Cambridge.
- MbBerlin Monatsberichte der preussischen (deutschen) Akademie der Wissenschaften*. Berlin.
- McGing B. C. 1986, *The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator, King of Pontus*. Leiden.
- Michels C. 2009, *Kulturtransfer und monarchischer "Philhellenismus". Bithynien, Pontos und Kappadokien in hellenistischer Zeit*. Göttingen.
- Michels C. 2017, "The Persian Impact on Bithynia, Commagene, Pontus, and Cappadocia". *The History of the Argeads, New Perspectives, Classica et Orientalia* 19, 41-56

- Miller D. A. 1998, "The Spartan Kingship: Some Extended Notes On Complex Duality". *Arethusa* 31/1, 1-17.
- Mitchell S. 1993, *Anatolia: The Celts in Anatolia and the impact of Roman Rule*. Oxford.
- Mitchell S. & French D. 2012, *The Greek and Latin Inscriptions of Ankara (Ancyra) from Augustus to the End of the Third Century AD*. München.
- Palagia O. 2014, "The Three Graces at the Panathenaia". Eds. A. Avramidou & D. Demetriou, *Approaching the Ancient Artifact*. Berlin, 233-242.
- Pastor L. B. 2008, "Cappadocia and Pontus, Client Kingdoms of the Roman Republic from the Peace of Apamea to the Beginning of the Mithridatic Wars (188-89 B.C.)". Ed. A. Coskun, *Freundschaft und Gefolgschaft in den auswärtigen Beziehungen der Römer (2 Jh. v. Chr.-1 Jh. n. Chr.)*. Frankfurt am Main, 45-63.
- Pomeroy S. 1999, *Ancient Greece: A Political Social And Cultural History*. New York.
- Rostovtzeff M. I. 1936, "The Hellenistic World and its Economic Development". *The American Historical Review* 41/2, 231-252.
- Ruiz A. V. 1928, *Lineamenti del sistema contrattuale nel diritto dei papiri*. Milano.
- Sayar H. M. 1999, "Tarkondimotos, seine Dynastie, seine Politik und sein Reich, La Cilicie". Ed. G. Dumézil, *Espaces et Pouvoirs Locaux Table Ronde Internationale*. Istanbul, 373-380.
- Sevin V. 1982, *Anadolu'da Pers Egemenliği* (Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, Cilt 2). İstanbul.
- Soslu S. 2017, "Kappadokia Krallığı'nda Siyasi Evlilikler ile Kurulan İttifaklar". *Tarih Araştırmaları Dergisi* 36/61, 9-29.
- Soslu S. 2019, "Mithridates Savaşları ve Kappadokia Krallığı". Ed. M. Hakman, *Hafıza Kimlik Kültürel Miras*. Galatasaray, 201-240.
- Simonetta B. 1961, "Notes on the Coinage of the Cappadocian Kings". *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society* 1, 9-50.
- Speidel M.A. 2019, "Hellenistik Kappadokia Krallığı/The Hellenistic Kingdom of Cappadocia". Ed. O. Tekin, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu, Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri/Hellenistic and Roman Anatolia, Kings, Emperors, City States*. İstanbul, 118-131.
- Spina A. 2015, "Il negozio della parakataq«kh in un passo di Cervidio Scevola". *LR Legal Roots: The International Journal of Roman Law* 4, 243-271.
- Strootman R. 2011, "Kings and cities in the Hellenistic Age". Eds. O. M. Nijf & R. Alston, *Political Culture in the Greek City After the Classical Age*. Paris, 141-153.
- Sullivan R. D. 1978, "Priesthood of The Eastern Dynastic Aristocracy". Eds. S. Şahin, E. Scwerthem & J. Wagner, *Studeien zur Religion und Kultur Kleinasien*. Band II. Netherland, 914-93.
- Sullivan R. D. 1980, "The Dynasty of Cappadocia". *ANRW* II/72, 1125-1168.
- Takmer B. & Kaşka G. 2018, "Fahri Duumviratus: Colonia Caesarea Antiochensis Örneği". Eds. M Arslan & F. Baz, *Arkeoloji, Tarih ve Epigrafi'nin Arasında: Prof. Dr. A. Vedat Çelgin'in 68. Doğum Günü Onuruna Makaleler*. İstanbul, 825-861.
- Talamanca M. 1990, *Istituzioni di diritto romano*. Milano.
- Tekin O. 2007, *Eski Anadolu ve Trakya (Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar M. Ö. 12-M. S. 4. Yüzyıllararası)*. İstanbul.
- Thomas C. G. 1974, "On the Role of the Spartan Kings". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 23/3, 257-270.
- White S. 1984, *Roman Foreign Policy in the East*. London.
- Welles C. B. 1974, *Royal Correspondence in The Hellenistic Period*. Yale.
- Wright N. L. 2008, "Anazarbos and the Tarkondimotid King of Kilikia". *AnatStud* 58, 115-125.
- Wright N. L. 2009, "Tarkondimotid Responses to Roman Domestic Politics: From Antony to Actium". *AnatStud* 59, 73-81.
- Wright N. L. 2012, "The House of Tarkondimotos: a Late Hellenistic Dynasty between Rome and the East". *AnatStud* 62, 69-88.